

Elvette a fejedelem lányát

Magyar László természettudós, földrajzi felfedező a bantuk és busmanok földjén

Sipos Ottó Tibor
szerkesztoseg@dh.plt.hu

„Felemelő, ünnepélyes pillanat mindig, ha az ember messzi útra készül.” Molnár Gábor utazó, író ajka-csingervölgyi sírjának kopjafáján olvasott sorokat idézve barangoltam Dunaföldvár utcáin, a városban, ahol Magyar László természettudós tiszteletére 1989-ben köztéri szobrot emeltek.

Az emlékmű előtt felidéződött ifjúkorom izgalmas, néhol horrorisztikus olvasmány, Magyar László dél-afrikai kutatásai, felfedező útjain szerzett élmények, kalandok sokasága.

Magyar László földrajzi felfedező, tudós 1818-ban Szombathelyen született. Tanulmányait Dunaföldváron, Kalocsán, Budapesten, Szabadkán, Fiumében, Buenos Airesben végezte. Már diákorában is a tenger és a természetkutatás állt érdeklődésének középpontjában. 1843-ban Triesztben tengerészkadét lett. Osztrák kadétként érkezett a braziliai Santosba. Bejárta a Karib-tengert, Madagaszkártól a Nyugat-indiai szigeteken át Havannáig. Később a navigálás tudományát elsajátítva másodkormányosnak szegődött az Albatros nevű spanyol hajóra. A hajó kapitánya útközben sárgalázban meghalt. Madagaszkáron Magyar is elérte a kór. A Jóréménység fokán gyógykezelték, felépülése után hajóra szállt, hogy eljusson Rio de Janeiroba. Buenos Airesben tengerészeti tudományokból vizsgát tett, flottahadnagyi rangot kapott. Expedíciót tervezett az Amazonas forrásvidékére, ehhez pénzre lett volna szüksége. A Magyar Tudós Társaságtól anyagi támogatást kért, a tervét gróf Széchenyi István terjesztette elő, kérését ennek ellenére is elutasították az ország nehéz pénzügyi helyzetére hivatkozva, így kutatásainak céljával az inkák földjének megismerése helyett Afrikát választotta.

1848. május 12-én indult a Kongó torkolatához, hogy felhatoljon a folyó forrásvidékére. Bahia dos Ingleses öböl, a Kókusz-sziget, Erdőfok érintésével a dagályokat kihasználva, jó szellőtől hajtvva elérte útjának céljait. Bomából, a rabszolga-kereskedelemből egyik központjából küldött tudósításában élethű képet rajzolt Afrika kései rabszolga-kereskedelméről. A Farószongói vízesésnél látottakról így számolt be: „... sokáig némán elmerülve néztem a felduzzadt hullámokat, melyek iszonyúan rohanva mindent elnyelni fenyegettek, és amelyek a folyóban elszórt kősziklákhöz ütdővén, tajtékosva csapkodtak nagy erővel a partnak. Felsőleges tüneménye

nálva, jó szellőtől hajtvva elérte útjának céljait. Bomából, a rabszolga-kereskedelemből egyik központjából küldött tudósításában élethű képet rajzolt Afrika kései rabszolga-kereskedelméről. A Farószongói vízesésnél látottakról így számolt be: „... sokáig némán elmerülve néztem a felduzzadt hullámokat, melyek iszonyúan rohanva mindent elnyelni fenyegettek, és amelyek a folyóban elszórt kősziklákhöz ütdővén, tajtékosva csapkodtak nagy erővel a partnak. Felsőleges tüneménye

a természetnek! melynek látára a halandó álmélkondva üdözli a mindenség alkotóját.”

1849-ben a Bié-fennsíkon, a Kuitu folyó partján – miután a helyiek misztikus szertartásokkal a gonosz lelkeket elűzték a kiszemelt területről – letelepedett. A kolóniája kialakítása, benépesítése után a fővárosba, Kombálan-Bihébe látogatott, hogy tiszteletét tegye Kajája Kajángula fejedelemnél. A fejedelem „megkedvelte” őt, s barátsága, védelme jeléül – természetesen a menyasszony rangjához, szépségéhez méltó mennyiségű ajándék fejében – hozzáadta feleségül egyik leányát, a tizennégy éves Inakullu-Ozorot. A hercegisasszony fiúkat szült a kutónak. Magyar László az afrikai szokás szerint többnejűségben élt. Átlagosan a férfiaknak kettő, de a gazdagabbaknak akár tíz felesége is lehetett. Ozoro révén remélhette, hogy öröklési jog alapján, egyszer majd Bié tartomány trónjára a fiúk kerülhet. Biéből portyázva ismerkedett Lunda-országgal, a Muata Jamvó bantu törzssel, akik a Kongó-medencében nagy kiterjedésű birodalommal rendelkeztek.

1850. február 20-án a Kongó és a Zambézi folyók területének feltérképezésére vállalkozott. Belső-afrikai útja 1852-től két évig tartott. A Cubango folyó és az Okavango-mocsár vidékén egy addig ismeretlen népet fedezett fel, az angolai busmanokat. Harmadik afrikai utazása majdnem az életébe került. A Zambézi folyamrendszerét és a Kuanza mellékfolyóit kutatta, amikor karavánját támadás érte, megsebesült. 1856-ban visszatért Biébe, itt éppen belháború dúlt, apását, a fejedelmet meggyilkolták, neki is menekülnie kellett, mindenét elveszítette.

Tudományos munkásságát, felfedező érdemeit kora – jelentőségéhez képest – nem méltányolta. 1857-ben a bécsi Császári és Királyi Földrajzi Társaság, 1859-ben pedig az Akadémia is tagjává fogadta, az utóbbi gondozásában, anyagi támogatásával adták ki naplós tanulmánykötetét. 1864. november 9-én, Ponto do Cuioban halt meg. Szombathelyen, Dunaföldváron, Kalocsán iskolák, utcák, köztéri szobrok, táblák emlékeztetnek a tudósra.

Magyar Lászlónak Dunaföldváron szobrot emeltek, Mészáros Mihály alkotása Fotó: SIPOS OTTÓ TIBOR

Tanóra tízpercben

Kiss Kálmán

szerkesztoseg@dh.plt.hu

A rendszerváltás óta nem tudunk jó tankönyveket adni a diákok kezébe. Hol ez, hol az a baj. Állandó az elégedetlenség. Manapság az új tankönyveket érik heves támadások: helytelen a szemlélet, gyenge a színvonal, sok a szakmai hiba – mondják. De: valahogy elsikkad a lényeg. Hogy mi az alapprobléma, megpróbálok megvilágítani egy régebbi írásomnál, melyet az 1990-es évekből citálok elő.

A tankönyv legyen tankönyv!

A dolgok elvesztették a jellegüket, fogalmaink zavarossá váltak, rendet kellene teremtenünk. Vegyük példának a tankönyvet!

A tankönyv valamikor tanulnivaló könyv volt. Csak a tananyagot tartalmazta, s olyan formában, hogy azt a lehető legkönnyebben el lehessen sajátítani. Aztán a túlterhelés miatt a tankönyvet törzsanyagra, kiegészítő és tájékoztató anyagra bontották. A törzsanyagot meg kellett tanítani és tanulni, a kiegészítő anyagot tanítani kellett, de nem volt szabad számon kérni, a tájékoztató anyaggal történhetett bármi, ajánlatos volt elolvasni.

Később – micsoda ötlet – e mintára alkották meg az új tankönyveket. Lett bennük törzs-, kiegészítő és tájékoztató anyag. És természetesen alternatívítás. Csak azt nem lehetett tudni, hogy mit is kell voltaképpen megtanulni, mi alkotja a főiskolai-egyetemi felvételi anyagát. E kérdés a tanárok, a diákok és a bizottságok előtt egyaránt ködbe merült. Tanítottak, tanulnak, felvételiztek úgy, ahogy a vak tyúk keresi a szemet.

S kellett is keresni, mert az a tankönyvekben igen el volt rejtve. A tudós szerzők, ha csak tehették, a legáltalánosabb szakkifejezésekbe és fejtegetésekbe burkolták mondanivalójukat. Egy példa: „A művészet konkrét tartalma tehát az ember katartikus jobbá tételének harcos, humanista programja.” E kacifános bölcsességet 14-15 éves gyermekeknek szánták. Egy másik tankönyv mondta 12 éveseknek magyarul Csokonai jelentőségét. Így: „A debreceni sívó homokon

táncolni tanította a Gráciákat.” Mellesleg a tanulók azt is megtudhatták, hogy a jeles poéta nagy hozzájárulással használta az ionicus a minore nevű verslábát. Ezek nem szélsőségek. Az első példamondatot az akkori legjobb irodalomkönyvből emeltem ki. Egyébként nem csak értelmezhetetlen, de szörnyen ronda is. A legújabb könyvben helyette már ez szerepel: „A művészet mindenkoritörekvése, hogy gyönyörködtesse és megrendítő élmények segítségével felemelje, jobbat tegye az embert.”

Hát így is lehetett volna fogalmazni. Az eredménytelenség fokozására azonban kitalálták a munkáltató tankönyvet. A szerzőknek időnként eszükbe jutott, hogy nekik tulajdonképpen munkáltató tankönyvet kellene írniuk, s pont a legnehezebb részeknél a közléseket homályos kérdésekre cserélték, hogy majd a tanuló, ha neki nem megy, hát a tanár, sűrű izzadságban fürödve megoldja a rejtélyeket. Így volt, s többnyire így van ez még ma is.

Bevallom, bizonyos dolgokban megrögzött konzervatív vagyok, mint a természet. Isten tudja, hány százézer éve nem jutott a natúra eszébe, hogy három vagy egy szemünk legyen. Ezért hát én is azt mondom: A tankönyv legyen a követelményeket, s lehessen eredményesen tanulni belőle. Feleljen meg a saját fogalmának, legyen az, ami. Óriási felelősség mások kezébe tankönyvet adni, hiszen a tankönyv a legolvasottabb szöveg. Logikája, stílusa a leghatékonyabb minta.

Nem törődhetünk bele, hogy a dolgok elvesztették jellegüket, hogy fogalmaink zavarossá váltak. Rendet kell teremtenünk. Kezdjük a tankönyvekkel!

Péntek Imre

töltelék

kissé fájnak a hátba dőfések valami jobbra számítottam zsillett nagykes esetleg méreg vagy áramütés az oldalamban

mindig a rosszabb változat hova ugorjak némi sanszom azért van az is megrohadt ki ma énekel égi hangon

s ünnepli magát cefetül jószágát fennen mutogatja ám az ünnepély lehűl jeges szivacsba mártogatva

s ólában elfut a bolond neki ebből bőven elég egy-két süteményt összeront szétfoly az édes töltelék

Égből pottyant gondolatok

Sclerosis Multiplex-en (SM) keresztül az elfogadásról, ami felszabadítja az embert

Molnár Éva Zsófia
szerkesztoseg@dh.plt.hu

Vannak az életnek egyetemese témái. Amik mindenki életútján szerepet játszanak. Lehet, hogy nem tudjuk, de tudattalanul ott lapulnak a háttérben, és előbb-utóbb kikerülhetnek...

A bizonytalanság „A bizonytalanság kénytelen elfogadását az SM egyik legnagyobb ajándékaként tartom számon. Micsoda megkönnyebbülés és szabadság, megengedni a sorsnak, hogy

Molnár Éva Zsófia

tegye a dolgát, amellet, hogy persze én is megteszem a tőlem telhetőt!

Elengedni a görcsös bizottságra való törekvést, ami előbb-utóbb úgyis halálra van ítéelve. Felszabadulni a félelemtől, hogy mi lesz, ha... és könnyedén venni, hogy majd kiderül. Nem teletönni a fejem a jövő ezerféle lehetőségével, amiből simán az ezeregyedik jöhet be, és felszabadult, tágas tudattal arra figyelni, ami most játszódik, ami most van!

Nem lemaradni az életből, hanem megélni – élni!”

„Elengedtem a jövő (látszólagos) kontrollálását, és megbarátkoztam a bizonytalansággal, amivel az SM kénytelenül szembesített – micsoda felszabadulás, és milyen izgalmas kalanddá változtatja az életet!... Helyette magamban és a sors létjogosultságában kezdtem bízni: hogy föltalálom magam az új kihívásokban, s hogy bármilyen helyzet érdemes átélni, mert mindenből lehet tanulni. Ajándékkul nyugalmat, a pillanat könnyedségét és végtelen intenzitását kaptam.” (Részletek A kiút a korlátok közül című könyvből.)